

BRIEVEN**ZORG****Koester huisartsenzorg**

Co-Med-bestuurders Guy Schulpen en Guy Vroemen schetsen in een interview (26/8) een somber beeld. De personeelstekorten in de huisartsenzorg zullen toenemen, elke huisarts moet voor méér patiënten zorgen, bereikbaarheid is een rekbaar begrip, we zullen onze verwachtingen van de huisartsenzorg moeten bijstellen. De race naar de bodem is begonnen. Huisartsen die niet meewillen in hun verhaal van schaalvergroting en verschralling van zorg zijn „conservatief“, „argwanend“ en „afwachtend“.

We staan zeker voor grote uitdagingen. Maar de oplossing ligt precies de andere kant op. Dus niet méér patiënten per huisarts, geen callcenters en beperkte openingsuren, geen bedrijven die vrijwillig praktijken overnemen en zich vervolgens beroepen op overmacht en tegenwerking als ze de zorg niet kunnen leveren. Versterk de huisartsenzorg. Investeer in huisartsen die samenwerken binnen en buiten de praktijk maar dan wel in een herkenbaar team. Met in het midden een huisarts die persoonlijk verantwoordelijkheid neemt voor de kwaliteit van het geheel. Het is meermaals aangetoond dat mensen met een vaste huisarts langer leven. Investeren in de huisartsenzorg vraagt om duurzaam, eenvoudig en voorspelbaar financieren, op basis van de echte kosten. Help jonge huisartsen op weg met hun eigen praktijk en versterk bestaande praktijken. Het kan écht, blijkt uit projecten in de krimpgobiieden waarbij de regionale huisartsen, gemeenten en zorgverzekeraars de handen ineen slaan.

AI**Pauze is verstandig**

In zijn opiniestuk over ethisch bankieren (21/8) zegt econoom Wim Naudé: Kunstmatige intelligentie „als existentieel risico zien is sciencfiction, het leidt af van de echte uitdagingen die AI stelt.“ Dat de risico's van de ontwikkeling van geavanceerde AI nog in de (nabije) toekomst liggen, betekent nog niet dat ze niet serieus genomen moeten worden en mondiaal ingrijpen niet nodig zou zijn. Als we dat doen maken we dezelfde fout als met de klimaatcrisis enkele decennia geleden. Vooraanstaande wetenschappers en honderden andere mensen waarschuwen niet zomaar voor de echte problemen die kunnen ontstaan als AI daadwerkelijk zo krachtig wordt dat het, bijvoorbeeld, de digitale infrastructuur kan overnemen, of alles in z'n weg tot het verzevenlijken van een bepaald doel zal proberen te vernietigen. Totdat duidelijk is geworden hoe schadelijk geavanceerde AI precies kan zijn, is het gewoonweg het verstandigst om een ontwikkelingspauze in te lassen.

Ruben Dieleman
Existential Risk Observatory

LICHTVERVUILING**Aan erosie onderhevig**

Bij het lezen van het essay *Mag het licht uit?* (26/9) van Marjolijn van Heemstra schiet me een citaat van de vroeg overleden dichter en nachtliefhebber Jotie T'Hooft te binnen. „Er is nacht genoeg voor iedereen.“ Van Heemstra trekt dat overtuigend in twijfel. Wat ik altijd als een absolute constante in het menselijk bestaan achtte, de natuurlijke duisternis, blijkt sterk aan erosie onderhevig. Tijd om deze ongewenste ontwikkeling in de schijnwerpers van media en politiek te plaatsen.

Paul Haverman Breda

Help jonge huisartsen op weg met hun eigen praktijk

directeuren van 'het Nieuwe Instituut' zich daartegen uitspreken (*De hele architectuursector achter één loket is geen goed idee*, 25/8). Ze noemen niet één oplossing voor de wooncrisis. Gaat het over gevestigde belangen, titels en loketten of zullen we voorop zetten waar het echt over gaat? Het recht op een goede woning voor iedereen. Laat de beste architecten weer prachtige woningen en buurten met (sociale) huur bouwen juist voor de mensen met lage en gemiddelde inkomens. Stop met slopen en start met het verbeteren van slechte en onduurzame woningen. Pak leegstand van woningen en gebouwen aan. Juist architecten en ontwerpers hebben hier de beste ideeën voor. Gooi schoonheid in de strijd tegen de wooncrisis.

Sandra Beckerman
Tweede Kamerlid SP

Stembusakkoorden geven kiezers écht iets te kiezen

Politieke partijen moeten in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen stembusakkoorden sluiten, betogen *Jasper Dekker*, *Afke Groen* en *Martijn Visser*. Zo krijgen kiezers echt invloed op de kabinetsformatie.

Voor het eerst in lange tijd ligt het politieke speelveld in Nederland helemaal open. Met het aangekondigde vertrek van premier Mark Rutte (VVD) uit de politiek en de komst van een rits aan nieuwe lijsttrekkers, is er momentum voor nieuwe politiek. Om dat waar te maken, zijn de politieke partijen zelf aan zet. Willen zij de kiezer echt wat te kiezen geven bij de Tweede Kamerverkiezingen in november, dan experimenteren ze met het stembusakkoord.

Met zo'n akkoord verbinden partijen zich voorafgaand aan de verkiezingen aan een of meer mogelijke coalitiepartners door zich publiekelijk uit te spreken over de partijen waarmee ze willen samenwerken.

Met een stembusakkoord wordt een stem op een partij óók een stem op een mogelijke regering

ken. Idealer formulieren ze daarbij alvast een inhoudelijk programma op hoofdlijnen. Zo krijgen kiezers ook een stem in de vorming van de volgende coalitie.

Het stembusakkoord biedt de ruimte voor sterkere profilering van politieke partijen. Uit het Nationaal Kiezersonderzoek 2021 bleek dat kiezers het steeds moeilijker vinden om nog inhoudelijke verschillen tussen politieke partijen te zien. Dat is een zorgelijke conclusie, want in een goed functionerende democratie is de strijd tussen politieke partijen een weerspiegeling van de verschillende ideologische opvattingen in de maatschappij. In hun strijd om de gunst van de zevende kiezer - en in het licht van de noodzaak om met steeds meer partijen compromissen te sluiten voor een meerderheidscoalitie - zijn partijen in het poli-

FOTO MERLIN DALEMAN

waarbij beide kandidaten uiteindelijk toch gezamenlijk in het kabinet terechtkwamen: Rutte en Samsom in 2012, Rutte en Kaag in 2021. De Nederlandse democratie is meer gebaat bij een strijd tussen alternatieve coalities of 'blokken', met verschillende visies op Nederland. Omdat er echt iets op het spel staat, winnen de verkiezingen aan belang, wat ook meer kiezers naar de stembus kan trekken.

Een kritische lezer zal opmerken dat het ondoelmatig is om al voor de verkiezingen te 'formeren', zeker in de context van het gefragmenteerde Nederlandse partijlandschap. Maar stembusakkoorden kunnen heel goed uit kleinere verbanden bestaan. Ze kunnen bovendien een impuls geven aan bestuur via een minderheidsregering, waarvoor politicoloog Sarah de Lange in deze krant pleitte.

De Scandinavische landen laten goed zien hoe succesvol minderheidscoalities kunnen zijn. Het bestuur is flexibeler omdat het moet werken met wisselende meerderheden; er komt meer dualisme tussen regering en parlement; regeringspartijen behouden hun profiel; en deelakkoorden met verschillende partijen zorgen voor een grotere vertegenwoordiging in beleid en besluitvorming. Ook wordt een ellenlange formatie, zoals voor het kabinet-Rutte IV, minder waarschijnlijk en kan een nieuw kabinet sneller aan de slag.

Daar staat tegenover dat een minderheidskabinet instabieler kan zijn. Het kan sneller worden weggestuurd met een motie van wantrouwen, omdat het nu eenmaal niet de steun van de meerderheid in de Kamer heeft. De 'constructieve motie van wantrouwen' zou die instabiliteit kunnen ondervangen, zoals voor het kabinet-Rutte IV, minder waarschijnlijk en kan een nieuw kabinet sneller aan de slag.

Nederland kent geen traditie van stembusakkoorden en minderheidskabinetten. Toch biedt de politieke geschiedenis inspiratie. In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 1972 vonden de PvdA, D66 en de Politieke Partij Radikalen (PPR) elkaar in een progressief samenwerkingsverband dat uitmondde in het stembusakkoord Keerpunt '72. In een periode van ontzuling en maatschappelijke onrust beoogde deze 'progressieve concentratie' voorafgaand aan de stembusgang duidelijkheid te geven over haar visie en voornemens voor beleid. Het was een duidelijk alternatief voor het centrumrechtse kabinet-De Jong (1967-1971). Keerpunt '72 droeg kortstondig bij aan de totstandkoming van een duidelijke links-rechtsverdeling in de Nederlandse politiek, waardoor burgers meer invloed kregen op de samenstelling van het kabinet.

Het progressieve stembusakkoord gaf een impuls aan de Nederlandse politiek waarvan we ook vandaag nog kunnen leren. Dat geldt in het bijzonder voor D66, want een stembusakkoord grijpt direct terug op de beginselen van de partij. Hans van Mierlo, oud-partijleider en medeoprichter van D66, maakte zich al zorgen over „de tanende invloed van de kiezer, de verarring en de ondoorzichtigheid“. Van oudsher zijn de Democraten voorvechter van nieuwe politieke spelregels om de kiezer meer te kiezen te geven, alsook meer invloed op de regeringsvorming. Een stembusakkoord zou zeker bij hen dan ook als serieuze optie op tafel moeten liggen. Met wie D66 zo'n akkoord zou moeten aangaan, laten wij als wetenschappelijk bureau in het midden - de partij zelf moet daarover beslissen.

Jasper Dekker, **Afke Groen** en **Martijn Visser** zijn medewerkers van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Commentaar**WAGNER GROEP**

Buiten Rusland zullen weinigen treuren om de dood van Prigozjin

Een voorhamer in een bloemenzee. Voor de deur van het hoofdkantoor van de Wagner Groep in Sint-Petersburg werd het favoriete executie-instrument voor deserteurs of verraders vorige week pontificaal uitgesteld, als eerbetoon aan Jevgeni Prigozjin en de barbaarse erfenis die hij zijn vaderland nalaat.

De Wagner-baas was enkele uren eerder omgekomen, met negen andere inzittenden, toen het bedrijfstoestel van de private militaire organisatie ten noorden van Moskou in een vrije val was geraakt en op de grond was geëxplodeerd.

Dat de levens van Prigozjin en zijn zakenpartners vroegtijdig ten einde kwamen, was geen verrassing. De gewelddadige manier waarop dat gebeurde, was dat ook niet. De vraag was vooral wanneer, en op welke manier, Prigozjin zou boeten voor zijn wilde muiterij tegen Moskou, dan óf dat zou gebeuren. De vliegtuigcrash voltrok zich exact twee maanden nadat Vladimir Poetins voormalige cateraar zijn troepen vanuit Rostov-aan-de-Don had laten optrekken richting Moskou, om zijn ongenoegen te uiten over het ministerie van Defensie en de Russische legertop. Prigozjin lag al maanden met hen overhoop over de in zijn ogen amateuristische uitvoering van de 'speciale militaire operatie' in Oekraïne. Na de verovering van het Donbas-stadje Bachmoet, een zeldzaam Russisch succes op het slagveld, meende Prigozjin enig recht van spreken te hebben.

Het is schokkend te constateren dat het opruimen van tegenstanders in Rusland voor weinigen als een verrassing komt

Maar Poetin, de dictator die geen enkele tegenpraak duldt, was voor het oog van de wereld vernederd door 'verraders'. Eerder had hij andere vooraanstaande critici al van het speelveld gehaald, onder wie luchtmachtgeneraal Sergej Soerovik in Igor Girkin, de oud-kolonel van de militaire inlichtingendienst GROe die is veroordeeld voor het neerhalen van MH17 in 2014. Dat Poetin een dusdanig ernstige aantasting van zijn gezag, een gewapende optocht richting het machtscentrum waarbij helikopters werden neergehaald en doden vielen, door de vingers zou zien, was ondenkbaar. De spectaculaire tenuitvoerlegging van Poetins doodvonnis, nota bene vanuit verschillende hoeken gefilmd, wordt door veel analisten uitgeleed als expliciete waarschuwing aan andere potentiële verraders, dwarsliggers en critici in Ruslands elitekringen.

Ondertussen doet het Kremlin beschuldigingen over de betrokkenheid bij de dood van Prigozjin en de andere Wagnerleden af als een „absolute leugen“. Poetin betuigde zelfs zijn medeleven aan de nabestaanden van de slachtoffers.

Het lijkt onwaarschijnlijk dat de dood van Prigozjin en Wagner-commandant Dmitri Oetkin directe gevolgen zal hebben voor Poetins oorlog in Oekraïne. Na de verovering van Bachmoet in mei hadden de Wagnertroepen zich al teruggetrokken van het slagveld. De Wagner Groep zelf lijkt na de brute onthoofding op te lossen. De rol van Moskou extra-gouvernementele lange arm die Wagner onder meer in Syrië en delen van Afrika vervulde, zal Poetin op andere wijze gestalte moeten geven wil hij daar geen invloed verliezen.

Het is op zichzelf schokkend opnieuw te moeten constateren dat het bruto opruimen van tegenstanders in Rusland voor weinigen als een verrassing komt. Wat dat betreft past het 'vliegtuigongeluk' inmiddels in een traditie van het Poetin-regime dat zich steeds openlijker gedraagt als een nietsontziend misdaadsyndicaat met eigen landsgrenzen en kernwapens. Om de dood van Prigozjin zelf, die op verschillende continenten een lang spoor van criminele activiteiten trok, zullen buiten Rusland weinigen een traan laten.